

De film die we vanavond gaan zien "Shame", een film over sex-verslaving, wordt aangekondigd als een film over een "succesvolle zakenman wiens leven grenzeloos, obsessief wordt beheerst door sex en het niet kunnen aangaan van diepergaande emotionele banden. Hierin komt het **overkoepelend** thema van deze filmcyclus "**GRENZEN**" al direkt naar voren .

Vorig najaar besprak collega Jan van der Putte in **ZIJN** bespreking van de film 'La double Vie de Veronique ' hoe afgegrensd zijn een noodzaak is voor psychisch leven ;het geeft de mogelijkheid om met de ander contact te maken en ook een juiste afstemming op de 'realiteit.

Lopen we vanavond naar de andere kant? Grenzeloos, onbegrensd zijn..... en dan nog wel ten aanzien van seksualiteit? Prikfelt het de zinnen en de verbeelding of roept het ook afkeer,afkeuring en angst op?

Een Inleiding betekent: niet de film verklappen -wel proberen iets te zeggen,nieuwsgierig te maken naar enkele thema's vanuit een psychoanalytisch perspectief.

Het is een mooie paradox dat we een film gaan **ZIEN** over schaamte; schaamte is immers verbonden met **niet zien** en **niet gezien willen worden, verbergen**. En... gaat het over schaamte ? Is schaamte het hoofdthema ? Gaat u straks zeggen dat u een film over schaamte hebt gezien? òf.... lijkt het eerder te gaan over juist het voorkomen /vermijden van een gevoel van schaamte **dat** in deze film een hele specifieke vorm heeft gekregen nl. die van een seksuele obsessie en van een sex-verslaving

Ik begin met een seksuele *obsessie* ; dat laat zich omschrijven als een onophoudelijk *denken* aan *sex* ; een **sex- verslaving** daarentegen gaat over doen en gedrag ; het is een telkens herhalend ritueel ,opgevoerd in strakke en rigide scenario's . Een sex-verslaving heeft te maken met de herhalingsdwang- niet met de herhaling op zich en ... het is vooral heel onvrij ; het doel is vermindering van spanning en angst.

Ik zou het ook anders kunnen zeggen: een **verslaving** aan sex is een 'buitenverhaal " : *wat iemand doet* is *niet verbonden* met wat zich in iemand van *binnen* afspeelt ; de verbinding is **verbroken**. In de psychoanalytische taal noemen we dat splijting. Dat wil zeggen dat het meestal geheel onduidelijk is voor diegene met een verslaving **wat** hem *drijft* en dat heeft tot gevolg dat ernaast een heel gewoon.. of zoals bij de hoofdpersoon in deze film , een succesvol leven bestaat.

Freud en vooral navolgers als de Franse analyticus Lacan hebben veel behartingswaardige dingen hierover geschreven

Een sex-verslaving kan dienen als een bescherming; een *bescherming* of wel een '*noodoplossing* ' om met name gevoelens van onmacht, controleverlies, overweldigd worden,een onvolledigheid van het bestaan **NIET** te merken; een **oplossing** wordt gevonden in het tegendeel: actief de macht hebben en controle te hebben over de ander; daarin is alles mogelijk,**zonder grens** en eigenlijk wordt daarmee de relatie met een ander als het ware opgeschort en de ander wordt instrumenteel gebruikt ; er wordt niet aan een relatie begonnen.

Het gevolg is dus weggaan van alle bewegelijkheid,van verlangen,moeilijkheden en spanning van de realiteit met de ander ; men kan zich niet permitteren om de controle los te laten en is

daarmee gevangene van zijn eigen scenario. De **HERHALING** dient om bij de geringste notie van 'beweging' de spanning/angst in de kiem te smoren. Je zou kunnen zeggen: " Het is 'mentaal' stil geworden."

Daarmee kom ik weer **bij** u terug met de vraag: gaat het over schaamte? Het 'grappige' is dat schaamte heel goed past bij controle. Wat is hierover in dit korte tijdsbestek te zeggen?

Schaamte is een hele indringende emotie die we allemaal kennen.

SCHAAMTE wordt al heel vroeg in de ontwikkeling ' aangemaakt ' waarin de afgrenzing van binnen en buitenwereld, grens tussen jezelf en de ander nog niet voldoende klaar is.

Een belangrijk kenmerk ervan is dat we erdoor worden **overvallen**; het is **plotseling** en.. voelt als CONTROLE-VERLIES; óók de blik speelt daarin een grote rol: het je bekeken voelen, als het ware met de ogen van de ander afkeurend naar jezelf kijken en een gevoel dat 'jezelf' ter discussie staat. Maar ... misschien wel als meest wezenlijke inhoud: het gevoel voor de ander niet belangrijk te zijn.

Reacties daarop ,zeker wanneer schaamte groot is , zijn vaak woede en razernij ,maar wanneer die gevoelens te beangstigend worden en niet gesust kunnen worden is ' een' oplossing : *het afweren* van schaamte ...afweren van schaamte door het sussen van jezelf middels controle over de ander, door de ander te domineren ; dus... het leven zo in te richten dat er geen sprake is van contact omdat daarin de dreiging ligt van confrontatie met iemands eigen zelfgevoel ; een zelfgevoel dat vaak zeer negatief en vooral fragiel is met het gevolg een krampachtig , ingeperkt en vooral bevroren gevoelsleven . Zo wordt geprobeerd de kwetsuren en de woede die bij schaamte horen' min of meer ' veilig op te bergen; niet alleen voor de ander maar ook voor iemand zelf.

Je zou nu kunnen zeggen dat in de obsessie met sex en in de sex-verslaving in deze film een bepaalde afweervorm zich aftekent : nl. omkering van gevoelens in dienst van de controle; ik geef U enkele voorbeelden:

Schaamte wordt : het voorkomen van schaamte , **in** ... zo noemde ik het eerder- het herhalend, gecontroleerde ritueel.

-En zo wordt een *verlangen* naar contact waar afstemming voor nodig is , juist in de realiteit niet gezocht .

- En.. .. het gevoel van bekeken worden omgedraaid in indringend zelf kijken,de ander 'als het ware' vastzetten of juist ... in zo min mogelijk oogcontact

Kortom: het gaat in een seksuele obsessie en in een sex- verslaving niet om genot of lust maar vooral om het **verhoudingsaspect** : die van macht en controle ; **dàt** we in de film vooral zien hoe dit aspect tussen broer en zus niet langer lukt , kan **ook** gezien worden als dat het conflict - ***de nabijheid van de ander kunnen hebben*** - wordt ***toegelaten***; er lijken kieren te komen in ' de noodoplossing '

De specifieke ontstaansgeschiedenis van de noodoplossing blijft ongewis ; maar des te meer neemt de film u mee " in ***beeld*** en ***het ervaren*** " .

Maar... nog voordat u gaat kijken eerst over de regisseur Steve Mc Queen

McQueen, 44 jaar oud en afkomstig uit Engeland is van huis uit videokunstenaar en pas later ' in de film 'geraakt. Aanvankelijk maakte hij korte films en zijn eerste twee films waren zwart/wit en

geluidloos. Dit blijft overigens een rode draad in zijn werk: het woord ondergeschikt aan het beeld.

Nadat hij in 2006 naar Irak is geweest als officieel oorlogsartiest ,maakt hij in 2008 zijn debuut met zijn eerst lange speelfilm 'Hunger' ,over de Ierse hongerstaking in 1981 en dan 2 jaar geleden de film van vanavond 'Shame'; in beide films speelt Michael Fassbender de hoofdrol en ook in Mc Queens komende film : 'Twelve years a slave' is Fassbender weer te zien.

Mac Queen maakt In zijn films gebruik van theaterschrijvers-'die gaan mee op reis'; hij houdt daarvan want hij weet zelf ook vaak niet van tevoren welke kant zijn denken opgaat,het is een proces wat groeit". Mc Queen vergelijkt het met het schrijven van een lied en daarmee verwijst hij ook naar zijn grote aandacht voor muziek in de film. *U gaat dat straks horen.*

Ook zijn zijn films vaak een lijfelijke /fysieke ervaring en met het onconventionele camerawerk, nl. filmen zonder onderbrekingen, worden de beelden indringend en trefzeker

De onderwerpen die Mc Queen kiest zijn geen gemakkelijke kost en... zijn keuze ,zo vertelt hij ons, om over seksverslaving een film te maken heeft vooral te maken dat er tot nu toe weinig aandacht voor was; er ligt een stigma op en Mc Queen wil het volle licht erop ,reacties oproepen.....Hoe behandel je zo'n moeilijk onderwerp- hoe wil je dat laten zien? Kan je je ermee identificeren? Dat zijn de vragen die Mc Queen zich stelt.

In zijn research hierover merkte hij dat mensen in Engeland er helemaal niet over wilden praten. Hij vond zijn bronnen in Amerika ,maar toen de film klaar was werd die zeer laag in de rating geplaatst,te aanstootgevend .

In één van zijn interviews benadrukt Mc Queen het verschil met andere verslavingen: zoals drank ,drugs : hij formuleert het zo: “ die kan je buiten jezelf houden *maar* iedereen heeft een relatie met seksualiteit.”

Voor alles wil Steve Mac Queen een ‘storyteller ‘ zijn; hij heeft geen interesse in het *uitleggen* van trauma’s of interpretaties die het verhaal zouden moeten verduidelijken,want er is geen één juist of helemaal goed; een film, *zijn* film , moet een ieder voor zichzelf zien.

HET KIJKEN IS DUS AAN U

NOG EEN KORTE NA-BLIK (na de film)

In de vele reviews over deze film ,blijkt dat de meeste kijkers blijven puzzelen over hoe het verhaal is te duiden en vooral hoe de verhouding is tussen broer en zus

De spanning tussen hen is immers in hoge mate voelbaar en je zou het kunnen beschrijven als broeierigheid: onderhuids complexe en intense gevoelens. Het lijkt te gaan om incestueuze verlangens of –wie weet - ook gebeurtenissen in de realiteit . Bijvoorbeeld de heftigheid en woede waarmee broer Brandon zijn zusje de slaapkamer uit jaagt,verraadt misschien zijn grote angst voor eigen grenzeloosheid en seksuele overheersing van haar .

Het roept ook associaties op met wat zijn zus laat zien aan hunkering naar contact, onderwerping,eenzaamheid en vooral grote wanhoop,te zien aan het eind met de zelfmoordpoging;

alles wat de zus laat zien is wat *hij*, de broer, vreest, afweert en niet mag en kan voelen.

In de muziek bij de film zien we ook twee werelden: bijvoorbeeld in de Goldberg Variaties van Bach wordt de baslijn telkens herhaald; *beheersing* zou je kunnen zeggen; het lied wat het zusje zingt: "New York, New York van Frank Sinatra, is juist lyrisch en gaat over eenzaamheid, verlangen en hoop; zij probeert via deze omweg, *vocaal*, haar broer te bereiken en het lukt voor enkele minuten...

In hun gekwelde levens hebben broer en zus hun gedeelde problematiek verschillend vorm gegeven: onthecht tegenover aanklappend en breekbaar; beide vormen weerspiegelen een zelfde thema: er is een onvermogen om pijnlijkheid in contact met de ander te verdragen.

Mijns inziens is dat de bijdrage van de psychoanalytische blik om pijnlijkheid/pijnlijkheden te begrijpen: niet alleen van het mogelijke tekort in de eigen biografie, maar minstens zozeer van de pijnlijkheid van het leven zelf, het menselijk tekort.

Het woord is verder aan u.

Literatuur:

-Michel Thys en Mark Kinet (Red.), 2002- Liefdesverklaringen; Over perversie, liefde en passie

Acco, Leusden

-Joost Baneker (2009)- Waarom vrouwen zich meer schamen dan mannen; over psychologie, criminaliteit en cultuur.

Bert Bakker, Amsterdam.